

דבר המערכת - מאי 2014

כללו חשיפה לדינמיקה הקבוצתית. בשנות ה-70-90 שינויים כלכליים הובילו לפריחה בטיפולים הקבוצתיים והם סיפקו מענה למספר רב של מטופלים בעלויות נמוכות ובמשאבים מצומצמים של כוח אדם. כיום יש עלייה בשימוש בקבוצות קטנות קצרות מועד המונחות על ידי מנחה יחיד וכן בטיפול בקבוצות גדולות. הקבוצות "נתפרות" בהתאם לאוכלוסייה הספציפית.

מקובל לראות בהנחיית קבוצות התמחות העומדת לעצמה שמושתתת על תיאוריה והבנה מעמיקה של התנהלות הקבוצה (הדינמיקה של הקבוצה), על מצבים אופייניים, על מבנה ועל השלכות של התערבויות המנחה על התנהלות הקבוצה והלמידה, המתרחשת בקרב משתתפיה. עם זאת, ממצאי סקר שערכנו מראים כי מרבית המרפאים בעיסוק מנחים קבוצות על בסיס הידע הנרכש במסגרת לימודי התואר הראשון אם כי חלקם השתתפו בקורסי הכשרה מקומות העבודה או במסגרת לימודי ההמשך במוסדות האקדמיים. בתהליך ההתמחות אנו נוטים לרוש ידע ולהעמיק בגישות טיפוליות בתחום ההתמחות, אך ברור כי טיפול פרטני שונה במהותו מטיפול קבוצתי ולפיכך יש מקום להרחבה ולרכישת ידע ממוקד של המטפל בדינמיקה קבוצתית ובעקרונות להנחיית קבוצה בריפוי בעיסוק.

בחרנו אפוא לייחד הפעם גיליון מיוחד לנושא התערבויות קבוצתיות בריפוי בעיסוק בכתב העת הישראלי לריפוי בעיסוק. לאורך השנים פורסמו מאמרים שונים המתארים התערבויות קבוצתיות ומרביתם התמקדו בתכני הקבוצה ללא התייחסות לתהליכים הקבוצתיים המתרחשים בה. תהליך דומה התרחש כמענה ל"קול קורא" שפרסמנו

משחר ילדותם בני אדם מעורבים במסגרות קבוצתיות שונות כמו משפחה, מסגרות חינוך, עבודה ומסגרות חברתיות שונות. עובדה זו יוצרת אצל הפרט צורך ללמוד ולהסתגל להיות חלק מקבוצה, להשפיע בה ולהיות מושפע. טיפול קבוצתי מספק לאדם הזדמנות להשתייך למסגרת קבוצתית, לתרום ולהיתרם, לרכוש מיומנויות שונות, ובכללן מיומנויות לאינטראקציה ותקשורת בין אישית, ומאפשר להתאמן בהן באווירה תומכת. עם זאת, בעולם הטיפולי בכלל ובריפוי בעיסוק בפרט, הטיפול הקבוצתי בקרב אוכלוסיית המטפלים ו/או הלקוחות נתפס לעתים כ"שטחי", כ"טיפול מדרגה שנייה". פעמים רבות נעשה בו שימוש מטעמי חיסכון כלכלי ולא משיקול מקצועי גרידא.

החל משנות ה-20 של המאה ה-20, מרפאים בעיסוק משתמשים בטיפול בקבוצות וכיום הקבוצה היא כלי טיפולי בכל תחומי ההתמחות בריפוי בעיסוק. עם התרחבות השימוש בטיפול הקבוצתי חלו שינויים בתפקיד המרפא בעיסוק ובאופי הקבוצה ככלי טיפולי. הקבוצות הראשונות שהועברו על ידי מרפאים בעיסוק היו קבוצות של מטופלים שעבדו בפעילויות אישיות בקליניקה או במחלקה. קבוצות אלו היו יחידות מאורגנות, אך לא בהכרח קבוצות עם מטרה אחידה או משימה הקשורה ביחסי גומלין. בהמשך נעשה שימוש בקבוצה כאמצעי המסייע למטופלים לפתח הרגלים מקובלים בחברה וככלי להשגת מטרות טיפוליות שונות. ההבנה כי לפעילויות בקבוצת השווים השפעות מרפאות הולכה לשינוי לאורך השנים, כך שכבר בשנות ה-50 הכירו מרפאים בעיסוק בכוחה של הקבוצה ותהליכי ההכשרה של מרפאים בעיסוק

ושל השתתפות חברי הקבוצה.

עוד מאמר שזכינו להתכבד בו בגיליון זה הנו מאמרו של **ד"ר חיים וינברג**, פסיכולוג קליני ישראלי, אנליסט קבוצתי בעל שם עולמי המנהל תכניות הכשרה קבוצתיות בארץ ובעולם. המאמר: **קבוצה גדולה עם אשליה של קבוצה קטנה: דינמיקה קבוצתית בפורום אינטרנט** מתאר תהליכים קבוצתיים ותופעות קבוצתיות בפורום אינטרנט, ובוחן את הדומה ואת השונה ביניהם לבין תהליכים ותופעות שאפשר לזהות בקבוצות קטנות ובקבוצות גדולות. המאמר מרחיב בעניין מנגנון ההשלכה הפועל בתקשורת וירטואלית והגבולות הפרוצים של מרחב זה, ומסכם כי פורום אינטרנט הוא קבוצה גדולה עם אשליה של קבוצה קטנה.

המאמר האחרון בגיליון זה: **הורים כסוכני שינוי בחיי ילדיהם: קבוצת הדרכה בתחום המשחק**. במאמר מתוארת תכנית התערבות קבוצתית בריפוי בעיסוק המיועדת להורים לפעוטות עם קשיים התפתחותיים קלים, במטרה לספק להם ידע וכלים בנושא המשחק: משחקיות, מיומנויות וסביבת משחק. ייחודה של התכנית בכך שהיא מבוססת על רציונל קליני וכן עוסקת במרכיבים משמעותיים בתפיסת ובחיווי ההורה את צורכי ילדו, תוך שימוש בעקרונות יסוד של הדינמיקה הקבוצתית כדי לקדם את השגת המטרות האישיות של ההורים.

במדור סקירת ספרים מוצג ספר שכתבה בעברית **פרופ' ציפורה שכטמן** ועוסק בהנחיית קבוצות טיפוליות לילדים. הספר **"ייעוץ וטיפול קבוצתי בילדים"** הוא ספר ייחודי הנשען על ידע תיאורטי ומחקרי רב שהצטבר במהלך השנים בטיפול קבוצתי

לקראת גיליון זה: נתקבלו מאמרים רבים המתארים התערבויות קבוצתיות בריפוי בעיסוק המאופיינות כקבוצות פעילות או קבוצות תפקודיות. ואולם, ייחודו של גיליון זה במאמרים שנבחרו ואלו עוסקים בהיבטים שונים של ההתערבות הקבוצתית.

המאמר הראשון: **המשגה חדשה להתערבויות קבוצתיות בריפוי בעיסוק: טיפול קבוצתי וטיפול בקבוצה**. במאמר מוצעת המשגה חדשה המגדירה ומבחינה בין טיפול קבוצתי בריפוי בעיסוק לבין טיפול בקבוצה באמצעות התמקדות בהתערבויות המנחה בתהליך הטיפולי ובסגנון ההנחיה. במאמר מובאת סקירת ספרות ומובאים ממצאי סקר עדכני על אודות שכיחות השימוש בטיפול קבוצתי בארץ ומאפייניו. מטרת המאמר לעורר מודעות ליתרונות הגלומים בכל סוג של התערבות וכן לגורמים הטיפולים ולתהליכים הקבוצתיים לצורך יצירת שינוי בקרב משתתפי הקבוצה.

פרופ' Shwartzberg שפיתחה את המודל של הקבוצה התפקודית בריפוי בעיסוק, וכתבה כמה ספרים העוסקים בטיפול קבוצתי בריפוי בעיסוק, וכן גם מאמרים וספרים בנושאים אחרים בריפוי בעיסוק, התגייה ותרמה מניסיונה העשיר ויחד עם עמיתתה **Barnes** כתבה במיוחד לגיליון זה את המאמר באנגלית ששמו: **Functional Group Model: An Occupational Therapy Approach**. במאמר מתואר אחד מן המודלים הבולטים כיום בעבודה קבוצתית בריפוי בעיסוק המצוי בשימוש זה שנים רבות. ייחודיות המאמר בהתאמת המודל לשימוש במסגרות טיפוליות, חינוכיות וטבעיות. מתוארים מבנים של המודל וכלים המשמשים לעיצוב ולמדידה של יכולות המנחה, של תהליכים קבוצתיים

במבוגרים ולראשונה מציג את היסודות המשותפים לטיפול זה בתחום הילדים תוך הדגשת הייחודיות בעבודה קבוצתית עם קבוצות גיל שונות.

והמדור ממבט אישי: לצלול אל המצולות:
מבט אישי על הנחיית קבוצה להפחתת סטיגמה עצמית בקרב אנשים המתמודדים עם מחלת נפש, מציג את העבודה של הכותבות עם הקבוצה ואת התובנות שלהן כמנחות, שנרכשו בתהליך ההנחיה ובעיבוד החוויה, וכן בנייתוח התהליך המקביל בהדרכה ובאמצעות המשוב שקיבלו מן הקבוצה.

אנו מאמינות כי קבוצה טיפולית יעילה מספקת לחבריה זירה שבה הם יכולים לקיים בחופשיות יחסי גומלין ביניהם. ההתמקדות בין אישי וביחסיים ההדדיים היא המניע של הטיפול הקבוצתי, הכוח הסגולי שלו. מרפאים בעיסוק המסוגלים לרתום התמקדות זו לשירותיהם, ייטיבו לעסוק בכל אופני ההתערבות הקבוצתית אף על פי שהמודל הקבוצתי שייבחר לא ידגיש תמיד את יחסי הגומלין במרכז.

אנו מאחלות לכם קריאה מהנה,

אפרת בן נאה
efratbnn@gmail.com

ד"ר נאוה קרן
nava10@gmail.com

עורכות אורחות